

S tem orisom smo prikazali le podružnice na Gorenjskem, kar je bilo manj kot tretjina vseh podružnic CMD na nekdanjem Kranjskem v obdobju Avstro-Ogrske. Ta delni prikaz je le kratek povzetek celotnega prikaza gorenjskih podružnic, ki sem ga v obliki tabel in preglednic odborov pripravil za vse podružnice CMD do leta 1918. Za kolikor toliko zaključen prikaz bo treba vsaj na podoben način kot zgoraj predstaviti še podružnice CMD na področju Ljubljane, Notranjske, Dolenjske in Bele krajine.

1. Andrej Vovko, Severnoameriške podružnice Družbe sv. Cirila in Metoda do prve svetovne vojne, Kronika, Ljubljana, 35/1987, št. 1—2, str. 48—55. — 2. Koledar (Vestnik)

šolske Družbe sv. Cirila in Metoda za navadno leto 1906, Ljubljana 1905, str. 61. — 3. Vestnik šolske Družbe sv. Cirila in Metoda ... X, XI, Ljubljana 1898, str. 134. — 4. Podatki po letnih seznamih v Vestnikih, oziroma od 1903 dalje Koledarjih (Vestnikih) šolske Družbe sv. Cirila in Metoda od 1887 do 1920. V njih ni podatkov o številu članstva in sestavi odborov za leta 1896, 1898, 1899, 1901 in 1902 ter o prispevkih podružnic v letih 1887 in 1888, manjših od 100 goldinarjev. V času 1. svetovne vojne so navedeni samo letni denarni prispevki. — 5. Za primerjavo: leta 1901 je imela otroška vzgojiteljica CMD vrtca v Tržiču letno plačo 1.062, njena kolegica v CMD vrtcu na Jesenicah pa 800 kron. — 6. A. Vovko, Podružnice Družbe sv. Cirila in Metoda v Škofji Loki in okolici za Avstro-Ogrske. — Loški razgledi, Škofja Loka, XXVII/1980, str. 230—239. — A. Vovko, Podružnice Družbe sv. Cirila in Metoda na ozemlju današnje kranjske občine v obdobju 1885—1918. — Kranjski zbornik 1985, Kranj 1985, str. 111—117.

CELJSKI POLK

(Ob 70-letnici nastanka slovenske vojske leta 1918)

JANEZ J. ŠVAJNCER

Po letu 1817 so obvezniki s celjskega območja služili v spodnještajerskem 47. pehotnem polku, leta 1883 pa je bil ustanovljen 87. pehotni polk (*K.u.K. Infanterieregiment No. 87*) kot domači celjski polk. Maja 1918 je bilo med njegovimi pripadniki 84 odstotkov Slovencev, kar je bil največji odstotek Slovencev med vsemi slovenskimi polki avstro-ogrške armade, večji delež Slovencev je bil samo še v 2. gorskem strelskem polku. Celjski 87. pešpolk se je med prvo svetovno vojno izkazal že na ruskem bojišču, zlasti pa še na Soči; prav znamenit je bil po bojih za Sv. Gabrijel. Polk je tudi konec vojne dočakal na italijanskem bojišču.

Nadomestni bataljon 87. pešpolka je bil med prvo vojno v Celju. Proti koncu oktobra 1918 je bila pripravljena nova pohodna stotnija za odhod na bojišče. Pod vplivom močne jugoslovanske ideje (v tedanjem smislu besede), oficirja Vladimira Hafnerja in zlasti pod vplivom podoficirjev, predvsem častniškega namestnika Avgusta Dolinška¹ in enoletnega prostovoljca Kauklerja, je v marškompaniji uporno vzdušje naraslo do tolikšne mere, da je 27. oktobra celotna stotnija odpovedala pokorščino. Poveljnik nadomestnega bataljona podpolkovnik Ernst Skallitzky je skušal stotnijo pomiriti s pomočjo slovenskega oficirja, rezervnega črnovojniškega nadporočnika in istrskega deželnega poslanca dr. Iva Sancina. Ta je stopil do vojakov. Na eni strani je našel stražno stotnijo v starih raztrganih uniformah in na drugi marškompanijo z novo opremo in novimi uniformami,

vojaki so imeli v gumbnicah cvetje in na kapah slovenske narodne trakove (priskrbel jih je častniški namestnik Dolinšek). Pod vplivom Sancinovega govora so vojaki začeli navdušeno nazdravljati Jugoslaviji.

Nadporočnik Sancin je skupaj s predsednikom celjskega Narodnega sveta, dr. Kalanom, 28. oktobra sklical v Narodnem domu sestanek slovenskih oficirjev in podoficirjev. Prišlo je 5 oficirjev in okoli 90 podoficirjev. Dogovorili so se o prevzemu polkovnega poveljstva 87. pešpolka v Celju in sklenili, pa bo polku poveljeval nadporočnik Sancin. Do prevzema poveljstva pa ni prišlo takoj. Iz Celja so se obrnili na Ljubljano, kjer pa niso naleteli na razumevanje (verjetno so se obrnili na Narodni svet). Sancin ni bil potrjen za poveljnika, zaradi razvoja dogodkov pa je bilo med vojaštvom vedno več nediscipline, nastanek države Slovencev, Hrvatov in Srbov pa je tudi terjal takojšnje ukrepanje. Zato je dopoldne 1. novembra (ali mogoče že 31. oktobra) prišlo do posveta predsednika celjskega Narodnega sveta s slovenskimi oficirji, s predstavniki Sokola in drugih narodnih društev. Zbrani so sklenili, da vojaštvo še istega dne priseže Narodnemu svetu. Do zбора je prišlo popoldne v vojašnici. Vojaki so korakali za zastavo celjskega Sokola, nosil jo je poročnik Josip Videmšek, prisegli so Narodnemu svetu in na Sancinov poziv ob sokolski zastavi še zvestobo domovini in novi državi. Vsi oficirji in vojaki so imeli na kapah kocarke iz trakov v slovenskih narodnih barvah, enake trakove tudi na portepejih sabelj.

Poveljnik nadomestnega bataljona podpolkovnik Skallitzky je 2. novembra predal nadporočniku Sancinu polkovne posle rekoč ironično: »Nujno moram na Dunaj, da pridem še pravočasno in dobim službo pri dunajskem tramvaju...«² Ker je bilo za stražno in drugo službo premalo vojakov, sta 3. novembra celjski Narodni svet v imenu Narodne vlade za Slovenijo in nadporočnik Sancin kot poveljnik nadomestnega bataljona 87. pešpolka izdala poziv za obrambo domovine. Sestavil ga je narednik Franjo Roš. Poziv je bil poslan vsem občinam na celjskem območju. Odziv je bil dovolj velik in kmalu je bilo tudi dovolj vojakov za opravljanje najbolj nujnih nalog.

V teh dneh je prišlo po večjih krajih pa tudi po vaseh do ustanovitve narodnih straž, ki naj bi skrbele za red in mir. Svoje naloge je po tedanjih ocenah dobro izpolnjevala narodna straža na Vranskem, poveljeval ji je poročnik Stanko Oset. S Celjem je bila povezana po telefonu, narodne straže v Hrastniku, Trbovljah in v Rogaški Slatini pa je zaradi nepravilnega postopanja razorožilo iz Celja poslano vojaštvo.³

mi. Na čelu s sokolsko zastavo in ob igranju koračnic so prostovoljci odkorakali ob pozdravljanju Celjanov na železniško postajo. Še isto noč so prispeli v Slovenj Gradec in dalje do Dravograda. Poveljnik slovenjgraške narodne straže poročnik Arnejčič je Malgaju javil, da je dravograjski kolodvor že v slovenskih rokah, saj je istega večera prispel iz Maribora poročnik Kavčič z eno strojnico in ga zasedel. Tako je dogajanje opisal v svojem dnevniku sam Malgaj (dnevnik hrani družina Virant v Laškem). Iz Dravograda je Malgaj prodiral dalje proti Guštanju (danes Ravne), njegovo nadaljnje ravnanje pa je bilo že večkrat opisano.⁵

Konec meseca novembra 1918 je imel Malgajev oddelek okoli 120 vojakov in 7 oficirjev. To so bili poročnik Martin Pavlič kot poveljnik posadke v Št. Pavlu, poročnik Zmagoslav Kristan kot poveljnik posadke v Tinju, poročnika Urbas in Stanko Oset v Velikovcu ter sanitetni poročnik Joško Ludvik. V Malgajevem oddelku je bila skupina Srbov, bivših vojnih ujetnikov, ki jih je v Ljubljani za pot na Koroško pridobil

Nadporočnik Franjo Malgaj — kot ga ne poznamo. Slikan je bil decembra 1918 v Velikovcu. Na glavi ima še vedno svojo avstrijsko oficirsko kapo in na njej kokardo iz traku v narodnih barvah (iz fototeke knjižnice E. Kardelja v Celju).



Dne 6. novembra je bila v Celju pripravljena velika proslava osvoboditve, hkrati pa je istega dne prišla Koroškega prošnjna za pomoč. Zato je bil iz prostovoljcev pod poveljstvom nadporočnika Franja Malgaja⁴ oblikovan oddelek, ki je še isti večer ob 18. uri krenil na Koroško. Prostovoljce za ta oddelek so 6. novembra nabirali po Celju, zlasti po gostilnah, kjer so se zadrževali fantje iz celjske okolice, sam nadporočnik Malgaj in poročnika 87. pešpolka Bogdan Kurbus ter Kornel Hawrylow. Do petih popoldne so jih zbrali približno 40, največ Šentjurčanov in Teharčanov. Na dvorišču vojašnice so se takoj preoblekli v uniforme, vsak je dobil puško, 50 nabojev in hlebec kruha. Oddelek je bil okrepljen še s štirimi strojnicami.

predsednik narodnega sveta za Mežiško dolino Andrej Oset.

O prevratnih in prvih novembrskih dneh leta 1918 v Celju je še precej nejasnosti.

Po Orožnovem opisu prevratnih dni⁶ je odločilno vlogo v teh dneh v Celju opravil celjski Sokol, zlasti starosta Jože Smertnik. Orožen je dobesedno zapisal, da sta predsednik Narodnega sveta dr. Ernest Kalan in Smertnik kot starosta Sokola 1. novembra 1918 v Celju »prevzela vojsko«. Dopoldne sta se oglasila pri podpolkovniku Skallitzkem v vojašnici in ga opozorila na sporočilo, da gredo Angleži z Reke proti Ljubljani. Zaradi tega naj bi se Skallitzky vdal in zato je lahko prišlo popoldne do prisege vojaštva novi drža-

vi. Orožen ne omenja posebne deputacije, ki je v imenu Slovencev Skallitzkemu postavila ultimatum že 31. oktobra, o čemer je v svojih spominih pisal njen član poročnik Josip Videmšek. Pri teh razhajanjih gre verjetno za to, da je vsakdo bolj poudarjal dogodke, kjer je sam sodeloval, učinek vesti o prodirajočih Angležih pa je verjeten, saj je enako delovala tudi na nemške avstrijske oficirje v Mariboru.

V prvih novembrskih dneh 1918 se je z italijanskega bojišča vračal tudi frontni 87. pehotni polk. V Ajdovščini so polk zapustili nemški oficirji in vojaki, iz tega mesta (ali pa iz Vipave?) je bila v Celje poslana brzojavka, da ima polk približno 2500 oboroženih in discipliniranih mož in da se vrača v Celje. V Celju je zaradi te novice zavladalo seveda veliko veselje, toda kot je v svojih spominih zapisal Sancin⁷, bi ti vojaki 87. pešpolka vsaj v večjem številu tudi prišli do Celja kot organizirana enota, če jih ne bi na pragu Ljubljane ustavili kot vsako drugo enoto in jim ukazali, da ne smejo skozi Ljubljano in naj se razidejo. V poizkusu polkovne kronike je zapisano drugače, češ da so v Ljubljani vojakom pustili, da so se lahko razšli. Ta trditev je verjetnejša, saj je preostanek polka prišel v Celje oborožen in celo s pratežem, torej ga v Ljubljani ni zadela usoda drugih avstroogrskih polkov. Vseeno pa ostaja kot zelo pomembno vprašanje, kdaj je 87. pešpolk z italijanskega bojišča prispel v Ljubljano. V prvih dneh novembra 1918 še ni potekalo organizirano zbiranje vojakov za nove slovenske enote, toda če naj bi polk prišel v Celje šele 10. ali 11. novembra, bi moral biti v Ljubljani dan ali dva prej, takrat pa je narodna vlada v Ljubljani že skrbela, da bi imela čim več vojaštva in je težko sklepati, da bi razpustila ves slovenski polk, čeprav bi se v tedanji zmedi in ob množici vojaštva, ki se je valilo skozi Ljubljano, lahko zgodilo tudi kaj takega. Najverjetneje pa je do razhoda moštva prišlo zaradi občutka svobode po koncu dólgoletne vojne in bližine domačih krajev. Ni verjetno, da bi se lahko vojaki v Ljubljani razšli na svoje domove, ker je bilo moštvo 87. pehotnega polka doma z nabornega območja, ki je obsegalo celjski okraj, Ptuj in del Pohorja.

Kakorkoli že, po spominih, ki so v večini, naj bi torej 10. ali 11. novembra 1918 poročnik Šestan jahajoč na čelu vojakov privedel v Celje ostanek frontnega 87. pešpolka in del prateža na vozovih. Vojaki so korakali za razvito slovensko zastavo, na čelu je stopala polkovna godba in igrala koračnice, za njo pa je prihajalo v Celje 11 oficirjev in okoli 150 vojakov. Ljudje so svoje vojake pozdravljali že po Savinjski dolini, zlasti na Vranskem, v Žalcu so dekleta vojake obsula s cvetjem. Tudi Celjani so po mestu razobesili slovenske zastave in svoj polk slovesno pričakali⁸. Z magistratnega balkona sta polk pozdravila župan dr. Juro Hrašovec in novoimenovani poveljnik polka major Beno Puteani. Pred Narodnim domom je frontni polk pričakalo 200 mož, ki so bili že pripravljeni za pot v Maribor. Pred poravnanimi vojaškimi vrstami je nadporočnik Sancin raportiral majorju Puteaniju

in mu predal poveljstvo nad polkom. Nadporočnik Sancin je nato ukazal poveljniku omenjenih 200 mož nadporočniku Viktorju Rodetu in njemu podrejenemu oddelku strojnic, naj se njegov polbataljon takoj odpelje na Pragersko, kjer tuji vojaki plenijo in pobijajo naše ljudi. Zraven pa mu je dal zapečateno pismo, ki ga je lahko odprl šele na Pragerskem. V pismu je bil ukaz, naj polbataljon nadaljuje vožnjo proti Mariboru in da ga tam pričakuje general Maister. Pot na Pragersko naj bi torej prikrila pravi namen iz Celja poslanih vojakov.



Nadporočnik Celjskega polka Viktor Rode, slikan še kot poročnik avstro-ogrške armade v 1. svetovni vojni. Rezervni nadporočnik Rode je poveljeval prvemu celjskemu oddelku, ki je odšel 10. novembra 1918 v Maribor na pomoč generalu Maistru.

Tako je bilo ugodeno večkrat ponovljeni Maistrovi zahtevi po vojaški pomoči za Maribor. Okoli 200 mož iz Celja je prispelo v Maribor ob enih ponoči. Na mariborskem kolodvoru je nadporočnika Rodeta in njegove vojake sprejel ter pozdravil general Maister. Zaradi naraščajoče nevarnosti od mariborske nemške Schutzwehr je Maister potreboval še več zanesljivih vojakov. Zato sta bili zvečer 22. novembra poslani iz Celja v Maribor še dve stotnji in dva voda težkih strojnic, skupno okoli 200 vojakov in 4 oficirji. Stotnjama tega polbataljona sta poveljevala nadporočnika Franc Paulin in Ferdo Tratnik, strojničarjem je poveljeval nadporočnik Gogala (v šematizmu 87. pešpolka za leto 1918 je naveden nadporočnik Viktor Gogala in verjetno je to bil on). Kot bataljonski in-

tendant je dopotoval poročnik Josip Klemenčič.

V načrtu za razorožitev belo-zelene garde v Mariboru 23. novembra 1918 je general Maister bataljonu Celjskega polka odredil desni breg Drave s pomembnimi točkami. Tudi Celjani so kot vsi drugi svoje naloge uspešno opravili.⁹

V Celju je po odhodu prvega polbataljona v Maribor število vojakov naraščalo in formirane so bile nove stotnije. Major Puteani, ki je komaj prevzel poveljstvo nad polkom, je zbolel in polku v Celju je spet poveljeval rezervni nadporočnik Sancin (za zasluge je bil s 1. decembrom povišan v stotnika). V drugi polovici novembra je ob formalnem oblikovanju Celjskega polka prevzel polkovno poveljstvo major Avgust Kolšek. V novembru je polk še vedno uporabljal staro ime 87. pešpolk, tako tudi piše Malgaj Maistru s Koroškega, toda v Osebnem naredbenem listu vojaškega poveljstva v Ljubljani iz sredine decembra 1918 piše samo o Celjskem polku, kot pri drugih polkih tudi v celjskem primeru ni dodatka o pehotnem. Na žigih iz prve polovice 1919 je imel polk napisano »SHS Celjski pešpolk«.

Po razorožitvi Schutzwehra je bataljon Celjskega polka ostal v Mariboru. Njegovo organiziranje in opremljanje je potekalo do 29. novembra 1918. Oblikovane so bile 3 stotnije in strojnični oddelek z osmimi težkimi strojnicami. Bataljon Celjskega polka v Mariboru je imel ob koncu novembra 1918 400 vojakov in podoficirjev ter 12 oficirjev, 68 konj, 4 poljske kuhinje in 12 vozov. Bataljonu je poveljeval major Anton Kos, bataljonski adjutant in poveljnik telefonskega oddelka je bil poročnik Ivan Gogala, bataljonski intendant poročnik Ivan Klemenčič, poveljnik 9. stotnije nadporočnik Franc Paulin, 10. stotnije nadporočnik Ferdo Tratnik, 11. stotnije nadporočnik Anton Vrečko, poročnik Drago Slekovec je bil poveljnik strojničnega oddelka. Vodni oficirji so bili poročniki Franc Zaherl, Rajko Vrtošek, Franc Lukman, Martin Kupec in Joško Vogrinc. Bataljonu je bila dodeljena še baterija poljskih topov s štirimi topovi pod poveljstvom poročnika Huga Vidmajerja.¹⁰

Zanimivo je, da spominski zapisi iz polka navajajo kot datum odhoda iz Maribora 1. december 1918, toda hkrati ga povezujejo z vojaško parado, ki pa je bila v Mariboru 15. decembra. Parada je bila v Mariboru zanesljivo 15. decembra, torej je celjski bataljon tega dne krenil iz Maribora na Koroško. Imel je, kot rečeno, 3 stotnije, strojnični oddelek z osmimi strojnicami, telefonski vod, 4 poljske kuhinje in 12 dvo-vprežnih voz, vsa oprema je bila nova. Bataljon se je iz vlaka izkrcal na postaji Sinča vas 16. decembra. Zasedel je položaje pri mostobranih na Dravi v Velikovcu in pri Ulahu (tako je zapisano v tipkopisu v Pokrajinskem arhivu Maribor, verjetno pa gre za kraj Dolje—Dullach). Stotnije 3. bataljona Celjskega polka so bile okoli Velikovca razporejene v obliki velikega polkroga s polmerom 7 do 8 kilometrov, poveljstvo bataljona je bilo v Velikovcu.

Vojaki so opravljali razne vaje, predvsem v premi-

kanju po terenu podnevi in ponoči, za vsak primer, če bi bili posamezni odseki ogroženi. Vsak vojak je imel puško in 150 nabojev, ustrezno število municije je bilo tudi v stotnjiških in bataljonskem skladišču. Bataljon je organiziral telefonsko povezavo med stotnjami, postavil straže na izpostavljenih mestih pred sovražnikom in posamezna stražarska mesta utrdil. Avstrijci so dejavnost bataljona spremljali in že 18. decembra zjutraj napadli straže pri Grebinju (Grebinj je branila 11. stotnija). Poveljnik bataljona je poslal na pomoč topniški vod in eno stotnijo. Avstrijci so napadali brez topniške podpore in so v spopadu odločili naši topovi. Celjani so imeli dva ranjena, proti večeru so patrolje ugotovile, da se je sovražnik umaknil. Po tem spopadu je bil nekaj časa mir, motilo ga je le ob-streljevanje patrolj.

V tipkopisu polkovne zgodovine v Pokrajinskem arhivu v Mariboru je zapisano, da je bilo po prihodu na koroško bojišče sprva med vojaki nekaj »tipov«, ki so zelo slabo vplivali na moralo vojakov, toda ko so bili polovljeni in poslani v Ljubljano v zapor, sta bili disciplina in morala odlični. Na podlagi tega skromnega opisa je težko sklepati, za kakšne vrste prestopnike je šlo. Lahko, da se je nanašal na navadne kriminalce, mogoče na nemčurje ali pa tudi na revolucionarne elemente. Verjetno bodo prej ali slej o tem več povedale raziskave sodnih aktov v Ljubljani.

Meseca decembra 1918 je bil v Celju iz 1. dopolnilne stotnije oblikovan 1. bataljon Celjskega polka. Tako je bataljon na Koroškem postal 3. bataljon. Konec decembra 1918 je bil tudi 1. bataljon poslan na Koroško. Imel je okoli 400 mož in 16 oficirjev. Poveljeval mu je stotnik Albin Fleš. Poveljnik 1. stotnije je bil stotnik Miroslav Strel, vodni oficirji so bili poročniki Kislinger, Dreu in Brišček ter praporščak Mesiček. Poveljnik 2. stotnije je bil stotnik Franc Pavec, vodna oficirja Švarc in praporščak Matko. Poveljnik 3. stotnije je bil stotnik Franc Grošelj, vodni oficirji poročniki Pavel Šturm, Korent, Kramberger in praporščaka Jagodič ter Gajšek. Strojničnemu oddelku je poveljeval nadporočnik Edvard Prinčič, vodni oficir je bil poročnik Franc Praznik. Štab bataljona je bil v Dravogradu, 1. stotnija v Rabenštajnu, 2. in 3. stotnija ter strojnični oddelek v Dravogradu. Po Mulejevem prepisu polkovne kronike pa je 1. bataljonu, ko je prišel 22. januarja 1919 v Velikovec, poveljeval major Evgen Miler, poveljnik 2. stotnije je bil poročnik Martin Bitenc, 3. stotnije stotnik Franc Grošelj, poveljnik pionirske stotnije stotnik Miroslav Strel, vodu za zveze je poveljeval poročnik Evald Prinčič. Kasneje je prišel stotnik Oton Vidrih in prevzel poveljstvo nad 2. stotnijo.

Pri podobnih seznamih oficirjev je treba dopustiti precejšnjo možnost napak, saj so bili narejeni šele več let po dogodkih. Mulejev prepis polkovne kronike ima tudi neke vrste seznam vseh oficirjev v polku. Datumsko ni opredeljen, mogoče bi ga bilo postaviti v december 1918, toda verjetno je nastal kot poizkus prikaza, kateri oficirji so bili v polku. Po tem sezna-

mu je bila podoba častniškega zbora Celjskega polka naslednja (ob upoštevanju verjetnih napak ali vsaj popačenih priimkov, pomešanih činov in podobno, kar se ob takšnih spiskih dogaja, čeprav je upoštevan, kolikor je le mogoče, Osebni naredbeni list iz decembra 1918. Spisek je zanimiv predvsem zato, ker pripoveduje o oficirjih iz prvega obdobja Celjskega polka:

Polkovni poveljnik: major Avgust Kolšek, *namestnik poveljnika:* nadporočnik (stotnik) Ivo Sancin, *pribočnik:* por. Josip Videmšek, dodeljen por. Peter Losnik, praporščak Zepič;

— *1. bataljon: poveljnik* stot. Albin Fleš, *pribočnik* por. Franc Juhart, *1. stotinja:* stot. Miroslav Strel, por. Ivan Kislinger, por. Ivan Drev, por. Janjo Brišček, prap. Mesiček, *2. stotinja:* stot. Franc Pacek, por. Ivan Švarc, prap. Matko, *3. stotinja:* stot. Franc Grošelj, nadpor. Janko Ješe, por. Filip Korent, por. Alojzij Kramberger, prap. Jagodič, prap. Gajšek;

— *2. bataljon: poveljnik* stotnik Josip Šmid, *4. stotinja:* stot. Peter Fijo, Bandini, nadpor. Koželj, por. Bogdan Kurbus, por. Ivan Weber, por. Franc Lukman, por. Prokop Vidic, prap. Leopold Žagar, *5. stotinja:* nadp. Viktor Rode, por. Joško Ludvik, por. Anton Vrečko, prap. Srebrnič, *6. stotinja:* nadp. Martin Bitenc, por. Stanko Oset, por. Rajko Verstovšek, prap. Gradišnik;

— *3. bataljon: poveljnik* stot. Dolenc, *pribočnik* por. Gogala, *7. stotinja:* nadp. Liberat Defar, nadp. Franjo Malgaj, por. Janko Melavc, prap. Kretschner, prap. Martin Vukšinič, *8. stotinja:* nadp. Franc Pavlin, por. Pavlič, por. Žnidaršič, prap. Ogrinc, *9. stotinja:* nadp. Edvard Ropič, por. Zacherl, por. Kupec;

— *stotinja težkih strojnic:* nadp. Franjo Prešeren, nadp. Evald Prinčič, por. Drago Slekovec, por. J. Praznik, *stražna stotinja:* por. Janko Hočevnar, *tehnična stotinja:* por. Blaž Pristovšek, *delovna stotinja:* por. Luka Kirac, v *Dravogradu:* por. Koren;

— *štabni odseki: oskrbovalni urad:* nadp. Josip Sušnik, nadp. Vane Radej; *proviantura:* nadp. Franc Simončič, prof. Vekoslav Šiler, por. Lujo Čančer; *saniteta:* nadzdravnik dr. Bogdan Novak, por. Kamilo Gradišnik, por. Erman Kunst; *avtooddelek:* por. Šestan; *častniška menza:* nadp. Vladimir Hafner; *justični referat:* por. dr. Janko Hrašovec, praktikant dr. Karl Lešnik; *skladišče:* nadp. Josip Valenčič, por. Franc Wajs, *garnizijska klavnicca:* por. Dominik Čebin, *zbiranje vojaškega materiala:* por. Drago Hočevnar; *poveljnik zaporov:* por. Jurij Detiček; *ravnateljstvo za preskrbo s premogom:* stot. Franc Gombač; *vojaška policija:* policijski oficial Franc Logar; *okrajno dopolnilno poveljstvo:* poveljnik Rudolf Juvanc, dodeljena por. Viktor Bazovšek in evidenčni oficial Andrej ?, evidenčni asistent?.

Kot že zapisano, ob spisku je treba upoštevati verjetne napake ali pomanjkljivosti, kot 2. bataljon je bil verjetno mišljen bataljon v Celju. Ob koncu novembra je imel Celjski polk 65 oficirjev, 1005 podofi-

cirjev in vojakov, 35 konj in 50 strojnic.¹¹

Januarja 1919 je dopolnilni bataljon iz Celja polku na bojišču dvakrat poslal okrepiteve, skupno 4 oficirje in 135 podoficirjev ter vojakov. Dne 22. januarja 1919 je bil 1. bataljon Celjskega polka premeščen iz Dravograda v Velikovec. Prevzel je postojanke Olševnica (*Oschenitzen*), Santa Neža (*St. Agnes*), Šmidenhof, Vacelna vas (*Watzelsdorf*) in Dole (*Dullach*). Postojanke Orliča vas (*Arlsdorf*), Mrzla voda (*Kaltenbrunn*), Hrenovče (*Krenobitsch*), Ruštat (*Ruhstatt*) in še nekatere je držal 3. bataljon. Polkovno poveljstvo in hkrati poveljstvo za velikovško območje bilo v Velikovcu, prevzel ga je podpolkovnik Franjo Kerčelič. 1. bataljonu je poveljeval major Evgen Miler, 3. bataljonu major Anton Kos, stotnijam na bojišču so poveljevali: 1. stot. Miroslav Strel, 2. nadp. Martin Bitenc, 3. stot. Franc Grošelj, 9. nadp. Janko Ješe, 10. nadp. Ferdo Tratnik, 11. nadp. Franc Pavlin. Polk je imel na Koroškem 16 strojnic, porazdeljene so bile po stotnijah, strojničnemu oddelku je poveljeval por. Drago Slekovec. Stotnije so imele 60 do 80 mož, med vojaki so bili tudi starejši letniki. Konec januarja so prišli kot okrepitev nadp. Vladimir Hafner, nadp. Anton Vrečko in por. Šestan. Tako je imel Celjski polk ob koncu januarja 1919 na Koroškem 3 višje oficirje, 31 oficirjev in 955 mož.

Dne 25. januarja 1919 je 3. bataljon odšel za nekaj dni v rezervo, zamenjal ga je bataljon 4. srbskega pehotnega polka, ki je prišel decembra 1918 z generalom Smiljaničem v Ljubljano, 5. februarja se je 3. bataljon vrnil na svoje položaje. 13. in 14. februarja je avstrijsko topništvo obstreljevalo postojanke Celjskega polka, 15. februarja zjutraj so se spopadle naše in avstrijske patrulje pri Št. Petru. Celjski polk je imel enega padlega, Avstrijci dva težko ranjena. Topniški spopad je potekal tudi 16. februarja, 17. februarja so Avstrijci napadli položaje 10. in 3. stotnije. Napad je bil odbit, en vojak je padel, trije so bili težko ranjeni. 18. februarja so Avstrijci napadli položaje 3. bataljona, pri Črnem gradu (*Neudenstein*) je bila ujeta sovražna patrulja treh mož. Po močni topovski pripravi so Avstrijci 20. februarja zjutraj ob sedmih napadli položaj 10. stotnije, imeli so več ranjenih, ti ranjenci so ostali kakšnih 500 korakov pred položaji Celjskega polka. 20. februarja je odšel v rezervo 1. bataljon, zamenjal ga je bataljon 4. srbskega polka iz rezerve. Celjski bataljon je odšel v Dobro vas (*Ebendorf*), 22. februarja pa je pripeljal iz Ljubljane kopalni vlak in so se vojaki lahko skopali in razkužili perilo. Bataljon se je na položaje vrnil 4. marca, 5. marca so Avstrijci napadli položaje 3. bataljona. Ker je vladalo premirje, je poveljnik Kerčelič zaradi tega napada poslal k Avstrijcem odposlanca, vendar ga Avstrijci niso sprejeli in so nanj celo streljali. 12., 13. in 14. marca so položaje Celjskega polka obstreljevale sovražne patrulje, od 14. do 20. maja je bil mir, 20. maja pa je položaje 3. bataljona obstreljevalo težko topništvo, padlo je okoli 150 granat. Težko in poljsko topništvo je položaje polka znova

obstreljevalo 22. marca, ob šestih zjutraj je pehota napadla položaje 3. in 10. stotnije. Sovražnika je zavrnilo naše topništvo, 10. stotnja je imela dva padla in deset ranjenih.

Aprila 1919 je imel Celjski polk na Koroškem 2 višja oficirja, 31 oficirjev in 1140 podoficirjev ter vojakov.

Aprila so bili stari ponošeni plašči zamenjani z novimi amerškimi, vendar jih ni bilo dovolj za ves polk. 6. aprila 1919 je prišel iz Maribora 3. bataljon Mariborskega polka in prevzel položaje 1. bataljona. Dve stotnji sta odšli v rezervo v Velikovec, ena stotnja v Podgrad (*Untenburg*) ob Klopinskem jezeru. Od 7. do 13. aprila je vladal mir, med 13. in 27. aprilom so položaje vznemirjale sovražne patrolje in obstreljevanje topništva.

Skupina borcev Celjskega polka spomladi 1919. Na sredi sedi neznan oficir, ob njem štirje podoficirji z značilnimi epoletami slovenske vojske (iz fototeke Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru)



V poizkusu ofenzivnega sunka slovenskih polkov 29. aprila 1919 je Celjski polk napadal v dveh kolumnah. Prva (1. bataljon in 1. bataljon Mariborskega polka) pod poveljstvom majorja Antona Kosa v smeri glavna cesta od Velikovca proti Celovcu proti reki Krki, druga (3. bataljon Celjskega polka in 1. bataljon Slovenskega planinskega polka) pod poveljstvom stotnika Karla Dolenca v smeri Trušnje (*Trixen*) — Mali Št. Vid. (*Kl. St. Veit*) — Sv. Mihael. Napad se je začel ob 4.40 zjutraj, ob 10.30 je skupina majorja Kosa že prodrla do Krke, toda ker druge napadalne enote niso napredovale enako uspešno, je bil zastavljen tudi napad Celjskega polka. Tretji bataljon je ob 13. uri zlomil sovražni odpor tudi na svojem odseku in do 17. ure zavzel predvidene položaje Trušnje—Mali Sv. Vid—Sv. Mihael. Na levem krilu Celjskega polka je napadal Ljubljanski polk, na desnem krilu Mariborski polk. Ker je 3. bataljon Mariborskega polka zastal, je grozila Celjskemu polku obkolitev in se je bil prisiljen umakniti. Razen tega so zvečer ob 21. uri Avstrijci prešli v protinapad s pomočjo dveh oklepnih avtomobilov. Okoli pol desetih zvečer se je

moral polk umakniti na črto Črni grad—Hrenovče—Mrzla voda—Orliča vas. Po tipkopisu polkovne zgodovine v Pokrajinskem arhivu v Mariboru, kar pa je nemogoče preveriti, je polk v teh bojih zaplenil 18 topov, 10 strojnic, en tovorni avtomobil, uničil en oklepni avtomobil, ujel enega oficirja in 25 vojakov. V Celjskem polku je padel poročnik Kislinger, razen njega so padli še trije vojaki, ranjenih je bilo 17, med njimi praporščak Daks, 10 je bilo pogrešanih.

Od 30. aprila do 2. maja je polk branil mostobran pri Velikovcu, skušal je obdržati položaje, na katere se je moral umakniti po neuspelem napadu, 2. maja pa so Avstrijci začeli z močnim napadom. (Ob tem bodo morali nekoč vojaški strokovnjaki odgovoriti na vprašanje, kako je lahko general Smiljanič poslal v napad 29. aprila slovenske polke brez ustrezne rezer-

ve, ki bi nastopila na kritičnih odsekih in kar zahteva abeceda vojne taktike, in kje je bil zdaj, ko je šlo za res, bataljon 4. srbskega kraljevega pehotnega polka). Tretji bataljon Mariborskega polka se je spet umaknil in zato so sovražne enote prodrle v Velikovec. Celjski polk je svoj odsek bojišča branil uspešno, toda zaradi umikov na njegovih krilih je ostal odrezan. Kako se je branil, pove primer iz Orličke vasi. Sovražno topništvo je vas zažgalo, toda 11. stotnja je v goreči vasi vztrajala in odbijala sovražne napade. Njen poveljnik poročnik Pavlič je dobil strel skozi usta, vendar se tudi ranjen ni hotel umakniti. Ker se je v paniki umaknil tudi bataljon Slovenskega planinskega polka, ki bi moral kot rezerva braniti Velikovec, je ostal Celjski polk sam na levem bregu Drave. Delu polka je sicer uspelo priti čez dravski most, veliko število vojakov pa se je moralo zaradi brezizhodnega položaja vdati. Tega dne sta padla nadporočnik Franc Pavlin in nadporočnik Janko Ješe, težko ranjen in ujet je bil nadporočnik Pavlič, po oceni samega polka je padlo ali utonilo okoli 80 vojakov, 60 je bilo ranjenih. Ujetih je bilo 200 do 400 mož, od

oficirjev stotnik Oto Vidrih, nadporočnika Ferdo Tratnik in Franc Prešeren, poročniki Pavel Šturm, Filip Korent, Urbas, Gogala, Zaherl in Vukšinič. V Velikovcu je ostal ves polkovni arhiv, tako je polk lahko ugotovil samo imena padlih in ujetih oficirjev, števila in imen padlih podoficirjev in vojakov pa ne, razen za 3 podoficirje in 32 vojakov.

Dne 3. maja 1919 je bil Celjski polk še pri Dravi, 4. maja, ko so Avstrijci prebili fronto pri Ljubljanskem polku, se je moral umakniti na črto Sinča vas (*Kühnsdorf*) — Železna Kapla (*Eisenkappel*). 5. maja je sovražnik prebil fronto pri Mariborskem polku in Celjski polk se je spet moral umakniti do Prevalj in Mežice. Oddelek nadporočnika Malgaja je dobil nalogo, da zaustavi prodiranje sovražnika na cesti Pliberk—Gušanj (danes Ravne), vendar naloge ni uspel opraviti. Malgaj je pri tem po nesreči padel zaradi lastne ročne bombe. 6. maja se je polk umaknil v Marenberg (danes Radlje) in od tam v Ruše. Polk je ohranil 580 mož, 22 podoficirjev, 420 pušk, 8 strojnic, 85 konj, 16 vozov in 5 poljskih kuhinj.

Z železniške postaje Ruše se je polk 11. maja odpeljal v Celje, še prej je iz svojih ostankov oblikoval štiri stotnije in strojnični oddelek.

V Velenju je 7. maja prišlo do dogodka, ki je vznemiril slovensko javnost in je bil povezan s Celjskim polkom. Socialdemokratski poslanci v začasnem narodnem predstavništvu Anton Kristan, Čobal in dr. Lončar so v interpelaciji navedli »*hud zločin nekaterih oficirjev Celjskega pešpolka*«¹², ki so aretirali dva rudarja in enega vojaka, ker so peli »*neko antidinastično pesem in jih brez razsodbe ustrelili*«. Kot je zapisal Metod Mikuž, beograjska vlada o tem dogodku nikoli ni dala zadovoljivega odgovora, šlo pa je za dogajanje v Velenju v noči od 6. na 7. maj, ko so oboroženi rudarji prišli do 80.000 kron rudniškega denarja in si ga razdelili. Na zahtevo okrajnega gla-

varstva je rudnik zavarovala vojska. Temu je treba dodati, da je bilo 6. maja 1919 Velenje tik za fronto, saj je tistega dne padel Slovenj Gradec. Avstrijski osvajalci so v Slovenj Gradcu takoj začeli ropati, pridružili so se jim tudi domačini, ko pa so slovenske enote s protinapadom Avstrijce vrgle iz mesta (vprašanje je, če so Avstrijci Slovenj Gradec sploh nameravali držati), so vojaki začeli nemške trgovine razbijati s krampi in pleniti.¹³ Dogajanje v Velenju je bilo značilno za tedanje zmedo; omenjena »*antidinastična*« pesem pa zelo spominja na kasnejša gesla iz vojaškega upora 22. julija.

V Celju je bil po porazu na Koroškem polk izpopolnjen z vpoklicanimi obvezniki in se je 23. maja lahko že spet odpeljal nazaj proti Koroški. Polkovni štab in tretji ter prvi bataljon so se nastanili najprej v bližini Velenja, od tam pa šli na položaje proti Avstrijcem 25. maja. Tega dne so vojaki dobili čelade; to so bile avstrijske čelade iz 1. svetovne vojne. 26. maja je bil štab polka s 1. bataljonom v Zavodnjah. Pred ofenzivo je bila v polk vključena tudi Celjska legija.¹⁴ 28. maja zjutraj je polk skupaj z drugimi enotami krenil v splošni napad. Prvi dan ofenzive je zavzel Črno, ujel 2 oficirja in okoli 30 vojakov ter zaplenil en gorski top, 12 strojnic in več raznega vojnega materiala. 3. bataljon je imel osem ranjenih in 1. bataljon dva.

Med ofenzivo je bil Celjski polk uvrščen v Koroški odred polkovnika Ljubomira Mariča. 2. junija 1919 je polk zavzel Sv. Pavel. Ker so po vaseh streljali na vojake tudi civilisti, je komandant Koroškega odreda polkovnik Marič ukazal, naj podrejene enote požgo hiše, iz katerih bi streljali civilisti. Ta ukaz so enote tudi izvrševale. Pri napadu na vas Gönitz so na napadajoče vojake streljali tudi civilisti in 10. stotnija Celjskega polka je imela pri tem 5 mrtvih in 4 ranjene. Vas je bila zato požgana.



Ranjeni koroški borci leta 1919 pred zasilno bolnišnico v osnovni šoli v Šošanju (iz fototeke Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru).

3. junija je zaradi bolezni polkovnega poveljnika poveljstvo nad polkom začasno prevzel major Müller. Podoba o bojih v teh dneh dopolnjuje podatek, da je Celjski polk 3. junija 1919 porabil 4000 strojničnih nabojev, 2000 nabojev za puške in 65 ročnih bomb. 4. junija 1919 je 3. bataljon Celjskega polka zavzel most čez Krko pri vasi Škofljica (*Skoflitzen*). 7. junija je Celjski polk odšel v rezervo.

V ofenzivi so polku in njegovim bataljonom poveljevali oficirji: *polkovni poveljnik* polkovnik Ivan Koch, *1. bataljon*: kapetan 1. st. Josip Šmid, 1. četa por. Vinko Hajnrihar, 2. četa por. Martin Malnarič, 3. četa kapetan 1. st. Franjo Grošelj, poveljnik strojničnega oddelka por. Evald Prinčič. *3. bataljon*: poveljnik major Anton Kos, 9. četa por. Anton Vrečko, 10. četa por. Ivan Baudek, 11. četa kapetan 1. st. Miroslav Strel, strojnični oddelek por. Joško Bitenc. Polk je imel 32 oficirjev in 1100 vojakov ter podoficirjev.

Na Koroškem je bil že po ofenzivi formiran še v celoti 2. bataljon, saj je imel prej samo eno stotnijo — peto. Za poveljnika je bil postavljen kapetal 1. st. Karol Dolenc.

Ker stara Jugoslavija slovenske vojske in njenih bojev od novembra 1918 do 1. februarja 1919 (torej do začetka delovanja Dravske divizijske komande) ni priznavala, za ta čas tudi ni podelila nobenih odlikovanj. Za hrabrost in zasluge na koroškem bojišču je bil posmrtno odlikovan z redom Karadžordževe zvezde z meči 4. stopnje nadporočnik Franjo Malgaj.

Za hrabrost pri zavzetju Črne 28. maja 1919 so bili z zlato medaljo za hrabrost odlikovani: major Anton Kos, podp. Drago Slekovec, četovodja Franc Derenda, desetnik Rudolf Dobnik in pešec Jakob Konrad. S srebrno medaljo za hrabrost: narednik Ferdo Pirstovšek, desetniki Štefan Gračner, Jakob Gajšek, Anton Krajnc, pešci Ivan Padernik, Franc Vidmar, Anton Bračun in Franc Veternik. Za boje pri Sv. Pavlu in Sv. Štefanu na Koroškem so bili odlikovani: z zlato medaljo za hrabrost kapetan 1. st. Franc Grošelj, podpor. Franc Melavc, s srebrno medaljo za hrabrost por. Andrej Likar, por. Viktor Rode, podpor. Janko Drnovšek, naredniki Anton Kundera, Štefan Vaupotič, Ivan Šunej, Viktor Špes, Franc Fijauš, Franc Jecl, Albert Medved, pešca Franc Veternik in Franc Korat. Z zlato medaljo za prizadevno službo je bil odlikovan kapetan 1. st. Franc Pacek, s srebrno medaljo podpor. Franc Juhart, naredniki Karol Štajner, Franc Tuš in Franc Potočnik ter pešci Bogomir Motoh, Janko Pukmajster in Andrej Krampuš. Iz prejšnje Celjske legije so bili predlagani za hrabrostne medalje podpor. Lujo Čančer, četovodje Ervin Mejak, Anton Rebek in Ivan Teržan, vendar odlikovanj niso dobili. Na predlog je Ervin Mejak opozoril čez 18 let in šele takrat mu je bila medalja za hrabrost izročena brez kakršnekoli posebne slovesnosti.

Slovenskega polkovnega poveljnika je 21. junija 1919 zamenjal generalštabni podpolkovnik Slavko Kvaternik, 22. junija pa je bil Celjski pehotni polk

preimenovan v 46. pešadiski puk. Po ukazu z dne 7. novembra 1919 je polk 11. novembra dobil novo številko 39. Popolna demobilizacija je bila opravljena maja 1920.

Končana je bila še ena izmed slovenskih vojaških pravljic ...

Ta čisto nič zgodovinopisni sklep je edini ustrezní komentar k bojevanju in koncu po več sodbah najboljšega polka slovenske vojske v letih 1918—1919. Kljub s krvjo dokazani bojni vrednosti so polk slovenskemu narodu preprosto odvzeli kot vso slovensko vojsko iz konca leta 1918 in prve polovice 1919, ne da bi povprašali o tem slovenski narod, slovenske oficirje in vojake, ki so slovenske polke in slovensko vojsko postavili na noge. Od poletja 1919 je bil slovenski vojaški obveznik še v slabšem položaju kot v avstro-ogrski armadi, saj o slovenskih polkih ni bilo več nobenega sledu. Slovenci pa so bili praviloma porazdeljeni po raznih garnizijah na skrajnem jugu države.

OPOMBE

1. Avgust Dolinšek iz Hrastnika je bil znan kot izjemno hraber in je do najvišjega podoficirskega čina napredoval zaradi poguma in odlikovanj. Odlikovan je bil z zlato medaljo za hrabrost, s srebrno medaljo za hrabrost 1. in 2. stopnje. Za zasluge ob prevratu je v novi slovenski vojski napredoval v poročnika. Zanimivo je, da je v Celju ob razpadu Avstro-Ogrske pomembno vlogo odigralo več znanih frontnih bojevnikov. Zlato medaljo za hrabrost na bojišču je imel tudi častniški namestnik Ciril Kovač, ne nazadnje pa je bil leta 1916 za boje na Monte Zebiu odlikovan z zlato medaljo za hrabrost tudi tedanji praporščak celjskega 87. pešpolka Franjo Malgaj. — 2. Ivo Sancin: Kako je bilo v Celju, *Jutro*, 10. novembra 1938, str. 3. — 3. Po prepisu polkovne zgodovine Antona Muleja; prepis hrani Anton Mulej v Celju, kopia tega prepisa ima tudi avtor članka. — 4. O. Franju Malgaju so bili napisani številni biografski članki, najobsežnejši je v zborniku *Boj za Maribor 1918—19*, Maribor 1988. Verjetno okoli leta 1960 je poseben Malgajev zbornik pripravil za tisk Janko Gačnik v Mariboru. — 5. Lojze Ude: *Boj za severno slovensko mejo 1818—19*, Maribor, 1977. — 6. Janko Orožen: *Zgodovina Celja in okolice*, II. del, Celje 1974, str. 313—317. — 7. Ivo Sancin: Kako je bilo v Celju, *Jutro*, 10. novembra 1938, str. 3. — 8. Po spominskem zapisu udeleženca dogodkov Antona Muleja se je to zgodilo 6. novembra. Fotokopija spominov pri piscu članka. — 9. Več o razorožitvi Rudolf Maister: *Marburger Schutzwehr, Mariborski koledar 1933*, ponatisnjeno v *Spominskem zborniku 1918—19*, Maribor, 1979. — 10. Ta in nekateri drugi dalje navedeni podatki o imenih in številkah v zvezi s Celjskim polkom so povzeti po tipkopisu Podaci za istoriju 39. pešadiskog puka od ujedinjenja do demobilizacije 1920 g. Tipkopis je v Pokrajinskem arhivu Maribor in brez avtorjevega podpisa. Zanesljivo je nastal kot poizkus polkovne zgodovine v samem polku še v stari Jugoslaviji. V nekaj primerih sem ob posameznih podatkih upošteval pripombe k napakam, na katere opozarjajo pričevanja udeležencev dogodkov in jih tudi hrani Pokrajinski arhiv Maribor. Seveda pa to ne pomeni, da ni treba računati na morebitne druge napake, tako pri priimkih ljudi kot imenih kra-

jev, dolžnostih in podobnem. Če bi bili Podaci za istoriju ... res prava polkovna zgodovina, se ne bi moglo zgoditi, da bi bil na primer oficir, ki je prišel v Maribor 23. novembra z drugo skupino, naštet že kot pripadnik prve skupine. Po Podacih ... je bila proslava v Mariboru 1. decembra in tako dalje. Težko je ugotoviti, ali je ta srbohrvaški tekst tista polkovna zgodovina, o kateri piše tudi Lojze Ude in ki naj bi jo napisal okoli leta 1929 Drago Slekovec. Obstaja namreč še ena polkovna zgodovina ali vsaj njen poizkus. Ta je v slovenščini; v prepisu ga hrani nekdanji tajnik organizacije borcev za severno mejo v Celju Anton Mulej. Ta zgodovina ima zadaj zapisano, da je prvih sedem strani napisal nadporočnik Sancin, ni pa mogoče ugotoviti — tako piše — kdo je

bil avtor vsega drugega. Tudi ta zgodovina ima katero izmed napak prej omenjenega srbohrvaškega besedila (tudi 1. december kot dan proslave v Mariboru, kar pomakne odhod na Koroško za 14 dni naprej), toda v glavnem je bogatejša od srbohrvaškega besedila, manj vojaško uradna, kot dodatek ima skromen dnevnik polka. Obe navedeni zgodovini skupaj sta uporabni, če upoštevamo še druga, že drugje zapisana nesporna dejstva. — 11. Zdravko Seručar: Vojne akcije u Koruškoj 1918/19 godine, Vojnoistorijski institut JA, Beograd 1950, str. 29. — 12. Metod Mikuž: Slovenci v stari Jugoslaviji, Ljubljana 1965, str. 105. — 13. Mikuž, str. 107. — 14. Več o Celjski legiji dr. Ervin Mejak: V boju za našo severno mejo, samozaložba, Celje 1937.

MATEJ HUBAD

CVETKO BUDKOVIČ

Zborovodja, glasbeni pedagog, harmonizator narodnih pesmi, prvi ravnatelj konservatorija v Ljubljani, Matej Hubad je bil rojen 28. avgusta 1866 v vasi Povodje pri Skaručni pod Šmarno goro. Oče Valentin (Balant) je bil orjak, veseljak, dober pevec, mati Marija, roj. Pušavec, je bila doma s posestva pri »Raku« pod Šinkovim turnom, a je umrla, ko je imel Matej leto in pol. V družini je bilo devet otrok, od teh pet fantov. Najstarejši je postal profesor, pozneje tudi dvorni svetnik in deželni šolski nadzornik. Prva učiteljica petja mu je bila sestra Marijana, pozneje gostilničarka pri Sokolu v Ljubljani. Doma, pri preji, mu je pela narodne in nabožne pesmi, ki jih je takoj posnel za njo.

OSNOVNA ŠOLA IN GIMNAZIJA

Ko je imel sedem let, so ga vpisali v prvi razred osnovne šole v Skaručni. Poučeval ga je Matevž Bohinc, organist in pomožni vaški učitelj; včasih ga je v svojem stanovanju pri starem špinetu učil cerkvene pesmi. Pel je sopran, sprva na pamet, nato tudi po notah. Veliko so peli in igrali tudi pri sosedu, mlinarju Čizmanu. Pred hišo ali v veži se je zbralo iz obeh družin do deset glasbenih navdušencev. Matej je imel močan glas, ki se mu je po mutaciji razvil v bariton.

V jeseni 1875 ga je oče vpisal v II. mestno šolo na Grabnu v Ljubljani. Tu je končal z odličnim uspehom tri razrede. V dvo- in triglasnem šolskem zboru je pel drugi glas. Za glasbo ga je navduševal učitelj Anton Razinger, odličen pevec, Nedvėdov učenec in koncertni solist. Leta 1878 je začasno zapustil Ljubljano in obiskoval prva dva razreda gimnazije v Ptuj, kjer je poučeval njegov brat Francė. V šolskem

zboru, ki ga je vodil učitelj glasbene šole in stolni organist Anton Weixler, je pel sopran. Od 3. razreda naprej je obiskoval staro gimnazijo na Vodnikovem trgu v Ljubljani. Tu je vodil gimnazijski zbor ravnatelj orglarske šole in stolni regens cori Anton Foerster. Pri mašah v uršulinski cerkvi je Hubad že sam intoniral in taktiral. Po četrtem razredu, to je med mutacijo, ni pel v nobenem zboru, pač pa je dirigiral. Ob počitnicah (med petim in šestim razredom gimnazije) so priredili koncert v Sevnici. Nastopil je vokalni kvartet v sestavi: Franc Pogačnik-Naval, 1. tenor (pozneje svetovno znan operni pevec), Ludovik Böhml, 2. tenor, Matej Hubad, 1. bas, Josip Mihelčič, 2. bas. Skladbe so peli večinoma iz zbirke Lavorika. Hubad je vadil kvartet v stanovanju sošolca Lovšina, »posestnika« klavirja. Peli so tedaj priljubljeni Foersterjevi skladbi Njega ni, Milici, Gustava Ipavca Slovenec sem, Zvonikarjevo in druge. Ob počitnicah je pod Hubadovim vodstvom nastopil na vrtu ljubljanske čitalnice tudi dijaški zbor GM. V Idriji je sam kot solist predstavil Vilharjevega Mornarja.¹

Zborovsko petje so vneto gojili tudi v šoli Glasbene matice. Obiskovati so ga morali vsi učenci. Šolski zbor (98) je vodil učitelj violine in klavirja Anton Sochor, med njegovo odstotnostjo pa Anton Razinger. Tedaj so se pevci dijaških zborov gimnazije, realke in moškega učiteljskega domeni, da se pridružijo Glasbeni matici kot njen dijaški zbor. Sprva je štel (zbor) 80, po nekaj vajah pa že 120 pevcev. Od jeseni 1884 so vadili v mali dvorani GM, v prvem nadstropju gostilne Pri vitezu na Bregu št. 3, nato v Bleiweis-Souvanovi hiši na Kongresnem trgu in v Špitalski (Stritarjevi) ulici v prostorih Frana Ravniharja, prvega predsednika društva Glasbene matice. Peli so štiriglasne skladbe iz zbirke Lavorika, kjer so bile zbrane vse